

Remissvar på

Promemoria Klimat- och
näringslivsdepartementet

Bättre förutsättningar för vattenkraftens omprövning

KN2024/01642

Augusti 2024

Sammanfattning

Förslaget innebär, enligt redovisad lagtextförslag, att inga vatten med småskalig vattenkraft (klass 3 kraftverk) kan klassas som KMV, vilket i sin tur innebär att ett stort antal mindre vattenkraftverk måste läggas ned då kraven på återställningsåtgärder till naturliga vatten blir så omfattande att elproduktionen inte kan upprätthållas.

Förslaget innebär därigenom att den civila elberedskapen inför krig eller allvarliga händelser nedmonteras i en oacceptabelt stor omfattning, i direkt strid mot de krav som nu ställs utifrån situationen i Europa.

Förslaget innebär slutligen att långt ifrån alla möjligheter till mindre långtgående krav enligt EU-rätten nyttjas för den utsläppsfria, lokalt och regionalt viktiga, vid krig livsavgörande, elproduktionen.

Det är helt obegripligt att regeringen presenterar ett förslag som påtagligt försämrar den vid kris eller krig livsviktiga lokala och regionala elförsörjningen.

Ändringsförslag

1, Förslagets 24 kap 10a § bör kompletteras med "Omprövning skall inte omfatta vattenverksamhet som har skett före den 1 juli 2001."

2, Ändra förslaget i 4 kap 3b 2 i vattenförvaltningsförordningen enligt följande: Punk 1 till 3 skall vara alternativa. En ny skrivning i punkt 2: "En lokalt försämrad elberedskap"

3, Inför ett tillägg till MP 5a med följande lydelse: "Verksamhet som inte slutligt hade upphört den 1 januari 1999 ska anses bedrivas med stöd av en rättighet som har tillkommit enligt motsvarande bestämmelse i

miljöbalken eller i föreskrifter som har meddelats med stöd av miljöbalken om inte annat visas.”

Bakgrund

Lagstiftaren angav följande i prop. 2017/18:243:” De möjligheter att ställa mindre långtgående krav som följer av EU-rätten till förmån för samhällsnyttiga verksamheter ska utnyttjas fullt ut vid t.ex. meddelande av miljö kvalitetsnormer och andra föreskrifter samt vid beslut om klassning av vattenförekomster.”

Skäl.

Natura 2000 områden

1, A, Av tydlig praxis från EU-domstolen följer att vattenverksamhet som påbörjats före det att området utsågs till N-2000 område och inte förändrats efter att området utsågs till N-2000 område inte behöver prövas.

En utvidgning av prövningen för befintlig vattenverksamhet till att omfatta inverkan på N-2000 områden saknar stöd i EU-rätten, det innebär en tydlig svensk utvidgning av prövningen i förhållande till EU-rätten, vilket är i direkt strid mot lagstiftarens tydligt manifesterade vilja i prop.2017/18:243.

1, B, För vattenförekomster där vattenverksamhet sedan lång tid tillbaka har funnits och är tillståndsprövad när området utses till N-2000 område gäller följande.

Natura 2000 områden skall utses för de kvalitéer som finns utifrån strikt vetenskaplig bedömning vid tidpunkten för utseendet, vilket framgår tydligt av art och habitatdirektivet samt ett stort antal EU-domar.

Om en vattenverksamhet, t.ex. ett kraftverk, har funnits långt innan N-2000 områden utsågs, kan inte det påverkade området utses till Natura- 2000 område om inte de kvalitéer som anges som grund för utseendet av N-2000, existerade när området utsågs till N-2000 område. Skyldigheten enligt direktivet innebär att arter/livsmiljöer bevaras enligt art- och habitatdirektivets art 6 p 1. Finns inte arterna/livsmiljöerna vid tidpunkten för utseendet till N-2000 område kan dessa arter eller livsmiljöer inte bevaras. Någon skyldighet att

återskapa livsmiljöer eller introducera arter finns inte enligt art-och habitatdirektivet eller fågeldirektivet.

Om de skyddsvärda kvalitéerna finns, trots att ett kraftverk har funnits på platsen långt innan området utsågs till N-2000 område, är det uteslutet att kraftverket, nu plötsligt, skulle ödelägga dessa kvalitéter. Det är då troligare att de finns på grund av vattenverksamheten.

I PM nämns rättsfallet AquaPri C-278/21 från EU-domstolen. Det gällde emellertid en utökning i förhållande till det ursprungliga tillståndet, där prövningen av utökningen inte prövats korrekt.

Angivna rättsfall visar inte att vattenverksamhet som anlagts och tillståndsgivits före det att området utsågs till N-2000 område måste bli föremål för förnyad prövning enligt EU-rätt.

Inverkan på vattenkraften

2, A, Av den gemensamt framtagna vägledningen för klassifikation av vatten, CIS nr 4 anges att utgångspunkten för vad som är betydande negativ inverkan av de åtgärder som skulle krävs för att god ekologisk status skall uppnås initialt bör vara den lokala påverkan:

” 6.4.5 What is significant? It is not considered possible to derive a standard definition for "significant" adverse effect. "Significance" will vary between sectors and will be influenced by the socioeconomic priorities of Member States. It is possible to give an indication of the difference between "significant adverse effect" and "adverse effect". A significant adverse effect on the specified use should not be small or unnoticeable but should make a notable difference to the use. For example, an effect should not normally be considered significant, where the effect on the specified use is smaller than the normal short-term variability in performance (e.g. output per kilowatt hour, level of flood protection, quantity of drinking water provided). However, the effect would clearly be significant if it compromised the long-term viability of the specified use by significantly reducing its performance. It is important to undertake this assessment at the appropriate scale. Effects can be determined at the level of a water body, a group of water bodies, a region, a RBD or at national scale. The appropriate scale will vary according to the situation and the type of specified use or sector. It will depend on the key spatial characteristics of the adverse effects. In some cases it may be appropriate to consider effects at more than one scale in order to ensure the most appropriate

assessment. The starting point will usually be the assessment of local effects (Examples in the toolbox). If the adverse effects are considered to be significant, the water body should be considered for the designation test 4(3)(b) (cf. Section 6.5). If there was no significant adverse effect on specified uses, the measures have to be checked as to whether they would have significant adverse effects on the wider environment (see Section 6.4.7...” se CIS nr 4 sidan 40.

I lagförslaget anges endast påverkan på vattenkraften bedömd utifrån ett nationellt perspektiv.

Av ovan angivet utdrag från vägledningen framgår vidare tydligt att det väl ryms inom EU-rätten att en stat bestämmer att lokal inverkan skall tillmätas avgörande betydelse för att ställa de lägre kvar eller klassificera ett vatten som KMV, som gäller enligt EU rätten.

Kravet på jämförelse mot inverkan endast på nationell nivå är i direkt strid mot både de gemensamt framtagna riktlinjerna i CIS nr 4 och lagstiftarens tydligt markerade vilja att alla möjligheter till lägre krav enligt EU-rätten skall nyttjas.

B, Det är orimligt att ”pulverisera” den betydande gemensamma nyttan av ett stort antal vattenanläggningar för fossilfri kraft, genom att för var och en mäta det mot ett nationellt mål. Med detta resonemang skulle det inte finnas skäl för en enskild människa att inte skräpa ned om individens nedskräpning skulle mätas mot hela den nedskräpning som sker inom landet.

C, i, Av erfarenheterna från Rysslands anfallskrig mot Ukraina framgår att elförsörjning är ett prioriterat mål för krigshandlingar. Genom den småskaliga vattenkraften har Sverige en elproduktion som är väl decentraliserad och därigenom mycket motståndskraftig. Merparterna av kraftstationerna byggdes då det var krav på lokal eldistribution. Detta lokala elnät finns ofta fortsatt kvar och möjliggör ”ödrift” som kan vara livsavgörande för människorna i lokal samhället, då livsviktiga funktioner, t.ex. vårdcentral, kyl för mediciner, el till telemast, el till bränslepump fortsatt kan levereras.

ii, Levererar kraftverket endast el till civila ändamål, något som är lätt att visa vid ”ödrift”, så är verksamheten skyddad enligt folkrättens regler om krig, Genèvekonventionerna. Att anfälla sådan verksamhet är att anse som krigsbrott. Se Tilläggsprotokoll I till Genèvekonventionerna den 12 augusti 1949 rörande skydd för offren i internationella väpnade konflikter (SÖ 1953:14–17). Genève den 8 juni 1977, främst art 48, 52 och 57,

Detta skydd åtnjuter inte den storskaliga elproduktionen eller den storskaliga eldistributionen, då det är sannolikt att el används i militärt syfte och det går inte att peka ut att viss storskalig elproduktion eller eldistribution inte används för militära ändamål då sammanblandning sker i stamnätet.

En inskränkning i den småskaliga elproduktionen innebär därför en allvarlig nedrustning av den civila beredskapen, något som är i direkt motsats till tydlig politisk målsättning om upprustning av den civila beredskapen.

Äldre tillstånd

3, Redan i förarbetena till ÄVL 2 kap 41 § var det självklart att äldre tillstånd fortsatt skulle gälla. Natanael Gärde angav följande i sin föredragningspromemoria rörande övergångsregeln i ÄVL 2 kap 41 §:” Denna bestämmelse motsvaras av 25 § V.F. Strängt taget torde det ifrågavarande förbehållet vara obehövligt” Domspraxis är nu vacklande rörande innebörden av givna privilegier, varför klagande lagstiftning bör ges. När tillstånd gavs genom privilegier skall tillståndet ses utifrån då gällande lagstiftning, vilken innebar, enkelt uttryckt, att vattnet fick nyttjas utifrån vattenanläggningens slukförmåga mellan de gränser som själva vattenanläggningen gav, främst dammkrön och lägsta nivå i intagsluckans botten.

Bedrevs verksamhet grundat på givna privilegier eller dom enligt 1880 års vattenrättsförordning d.v.s. grundat på en rätt som anges i 2 kap 41 § ÄVL, den 1 januari 1999, är det rimligt att förutsätta att verksamheten var rättsenlig. Det är då rimligt att den som påstår att verksamheten är olaglig skall visa på de omständigheter som medför att anläggningen inte är rättsenlig.

Mikael Westin

Advokat